

tret del castellanisme *pitzarri*, -*arra*.

DERIV.: *Pissarenc*, *pissarri*, *pissarrós*, *pissarrer* [tots ells DOrt.], *pissarrerria* [DFa.]. *Pissarró*. *Apissarrar*. *Empissarrat*.

Pissec, V. *pessigar* *Pissiganya*, V. *pessiganya* (PES-SIGAR) *Pissogues*, V. *pessigolles* (PESSIGAR) *Pissol(di)s*, V. *sou* *Pissot*, V. *peça*

PISTA, pres del fr. *piste* id., i aquest, de l'it. *pista*,¹⁰ forma dialèctal de *pesta* 'petjades', 'pista', derivat de *pestore/pistare* 'contundir, picolar, esclafar', que ve del ll. vg. *PĪSTARE* id., freqüentatiu de *PĪNSĒRE* 'pegar cops', 'macar, capolar, trepitjar'. □ 1.ª doc.: c. l'any 1900 (eds. tardanes de Lab., Bulb., Vogel). El català, igual que el cast. [1737], prengueren el mot del francès [1562], el qual el rebé d'Itàlia en qualitat de terme de guerra i equitació.¹

En el Rosselló hi hagué algun descendent autòcton del ll. vg. *PISTARE*: *pistany* i *pistaner* 'pastador de pa'; un doc. de 1321 porta aquest (referint-se en baix llatí a un *pistanerium dicti monasterii*, que havia de *pistare panem*), mentre que aquell apareix sovint en docs., si bé potser només com a NP: *Petri Pistany* (de Cornellà de Conflent), en doc. de 1271 i 1277, amb homònims²⁵ en docs. de 1230 («fuit de *Pistain*»), 1231, 1234 (bis, escrit igual o *Pigstanni*, *InoLC*).

DERIV.: *Despistar* [c. 1900, com *pista*]; *despistar* 'desorientat'; és curiosa l'acc. neològica (inoïda encara en el decenni 1930-39) 'distret, que perd el fil', que nasqué en els anys de terror franquista, entorn de 1940, en un ambient en què regnava l'obsessió de la persecució policíaca, orientada cap a la repressió brutal del catalanisme i la democràcia; trista herència lingüística: la marca, que duem, de l'esclau; *despistament*. *Empistar*, *empistament*. *Repistar*. *Pisto* men.: manlleu del cast. *pisto* (V. nota)? Mossarabisme autòcton? *Pistó* [Lab. 1864] del fr. *piston*, i aquest, de l'it. *pistone* variant de *pestone* 'mà de morter'; *pistonera* (variant local *pitonera* alterada per influència de *pit*).⁴⁰ *Pistil* [-*lo*, Lab. 1864], pres de *pistillum* 'mà de morter', per comparació de forma.

¹ S'havia dubtat de la procedència italiana pel fet que el fr. *piste* aparegui en el text de Jean Chartier (c. 1450), però no hi apareix fins a l'ed. de 1661⁴⁵ (*RLiR* XIX, 275-6): és, doncs, realment, italianisme. En el *DCEC*, tot assenyalant l'origen franco-italià del mot espanyol, tractava alhora dels cast. *pisto* 'suc de carn picolada o premsada', port. *alpisto* id., i cast. *alpiste* 'escaiola', admetent que venien d'un verb rar *pistar* 'extraure *pisto*', que seria duplicat de l'it. *pestore*, però advertint ja que aquests probt. eren termes autòctons del Migjorn hispànic, i d'origen mossàrab. Tenint en compte això potser caldrà admetre que són de procedència no romànica, car podrien venir per conducte de l'àrab, del pelví *pist* «flour, or something pounded or crushed», avui persa *pist* «bruised corn; meal of wheat, barley or vetches [=escaiola], especially when toasted» (Nyberg, *Manual of Pablavi*, 161-162): mot de nissaga⁶⁰

indoeuropea, germà de l'avèstic *pišant-* i scr. *pināṣṭi* 'moldre' (Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, 907).

⁵ PISTATXO, pres de l'it. *pistacchio* id. (potser per conducte dels italianismes fr. *pistache*, cast. *pistacho*), que prové del gr. *πιστάχιον*. □ 1.^a doc.: 1840, Lab. L'eivissenc *bistratxo*, nom d'un fruit (BDLC XIII, 32), sembla ser antic i duplicat mossàrab del mot italià.

DERIV.: *Pistatxer*.

Pistecu men. (veg. *AlcM*) *Pistell*, V. *pestell* *Pisterra*, V. *pisar* *Pistil*, *pisto*, *pistó*, V. *pista*

¹⁵ PISTOLA, de l'al. *pistole* id., i aquest, del txecc *pišťal* 'espècie de xeremia o caramella', 'arma de foc curta'. □ 1.^a doc.: *fistolet*, 1575, OPou; *pistola*, 1695, Lacav. i se cita en docs. de 1686 i 1640.

OPou registra *fistolet*, com a català (err. per *pistole*?) i en qualitat d'arma de foc (entre *arcabús* i *encevador*), junt amb el mot equivalent llatinitzat *fistolatum* (*TbPu.*, 172). El *DAG* cita de Miquel de Calderó, *Sacri Regii Concilii Cathalonie Decisiones* (Bna. 1686), «portava en la cinta de la part esquerra una *pistola* de menor mida, de tres pams de llargària --- dita *pistola* tenia la culata rodona y lo cep ganat de llautó». Crec que apareix també en un doc. referent a l'alçament i guerra de 1640 (publ. p. *BCEC* XXXVIII, 1928), però extraviada la nota completa no recordo si el publicador ofereix garanties d'exactitud; de tota manera hi ha altres dades catalanes de *pistola* en docs. del S. XVIII: «los francesos --- nos veuran nostras *pistolas* / y els sabres desambaynats» a. 1795 (poesia de la col·lecció Bonsoms, 6985), i en dos inv. de 1789.

³⁵ És de creure que *pistola* sigui tan antic en cat. com l'antiquat *pistolet*, que apareix també en el *DTO*. 1670, mentre que aquell el tenim en Lacav.: «arma de foc: *sclopus*; petita pistola, pistoletta: *sclopetum*, *brevissimus sclopus*; tret de pistola: *sclopi tractus*, *missus*, *emissio*; ferida de pistola: *sclopi ictus*; ell li travessà lo pit ab un tret de pistola: ei pectus sclopi glande traiecit». Mot i cosa surten sovint en narracions de les lluites carlines i socials del S. XIX: «Havia arribat l'hora d'En Joan Apòstol --- a la sortida d'un míting --- un escamot de matalassers atacà la colla que l'enrondeva; mentre alguns companys, decidits a tot, empalmaven les velles *pistoles* i un calava foc a l'esquena d'un policia, tirant-li una ampolla de líquid inflamable, En Joan Apòstol anà reculant fins a l'entrada del carrer d'Aribau ---», Coromines (*La Mort de J. Apòstol*, 69.4f.; *O. C.*, 533a5f.).

El mot en català es documenta una mica abans que en castellà [1604] i en italià [S. XVII], i no gaire després que en francès, on trobem *pistolet* i *pistole* tots dos des de princ. i mitjans del S. XVI: és probable que en totes tres llengües meridionals es vagi rebre d'Alemanya per conducte del francès. Del ràpid i considerable arrelament del mot en la nostra llengua són testimoni indirecte les seves accs. translàtics i fraseològiques, de les quals donen bastants testimonis el *DAG*.